

Chukát (4Mózes 19:1–22:1.)

פְּרֻשֵׁת חֻקֹּת

Szemelvények

זאת חקת התורה אשר צוה יהוה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על. (במדבר יט, ב)

Ez a Tóra rendelete (chuká), amit az Örökkévaló megparancsolt, mondván: Szólj Izráel fiaihoz, hogy hozzanak neked egy tehenet, vöröset, teljeset, hibátlant, amelyen még nem volt járom.(4Mózes 19:2.)

– Ez a Tóra rendelete... – Mert a Sátán [a gonoszság szelleme] és a világ népei – מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל לומר – kötekednek Izraellel, mondván: – מָה הַמְצִוָה הַזֹּאת – „Mi ez a parancsolat? – ומה טעם יש בה – [És] mi az értelme?” [Miért van tisztító hatásuk a hamvaknak?] – לפיכך – Ezért utal rá a Tóra „chuká”-ként, [azaz rendeletként]. [Olyan törvényként, amelyet mindenféle indoklás és magyarázat nélkül el kell fogadni.] – גְּזֵרָה הִיא מִלִּפְנֵי – Ez az Én rendeletem, – אין לה רשות – להרהר אחריה – amit nincs jogod megkérdőjelezni.

...hozzanak neked... [Tulajdonképpen Elázárnak vitték oda,^[1] és ő végezte el az előírt szertartást. Akkor hát miért kaptak az emberek olyan utasítást, hogy Mózesnek vigyék oda a tehenet? Azért, mert ezzel akarta Isten Mózesnek jelezni:] – לעולם היא נקראת על שמך – Mindig is a te nevedről fog az nevezetni: – פְּרָה שְׁעֵשָׂה מִשֶּׁה בְּמִדְבָּר – „A tehén, amelyet Mózes készített el^[2] a pusztaságban.”

...vöröset, teljeset... – שְׁתֵּיהֶן תְּמִימֹת – [A két jelző egymásmellettségéből tudhatjuk, hogy] teljesen vörösnek kell lennie. – שָׁאֵם הָיוּ בָּהֶן שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת שְׁחֹרוֹת – Ha [akár csak] két fekete [vagy bármilyen a vöröstől eltérő színű] szőrszála volt is, – פְּסוּלָה – alkalmatlannak [ítélték].

ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור, והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא. (במדבר יט, ט)

És egy tiszta férfiú gyűjtse össze a tehén hamvait, és tegye le a táboron kívül tiszta helyre, és legyen ez Izráel fiainak községe számára őrizetül, mint tisztító víz, tisztálkodásra való az.

(4Mózes 19:9.)

...és tegye le a táboron kívül... – לשלשה חלקים מתחלקת – Három részre osztotta [a hamvakat]. – אחד נתן בהר המשקה – Egyet az Olajfák hegyén helyeztek el, – ואחד מתחלק לכל המשמרות – egyet szétszítottak a szolgálatok között,^[3] – ואחד נתן בחיל – egyet pedig

[közvetlenül a szentélyudvar falán kívüli területen] a *chél* válaszfalánál helyezték el.

– זה של משמרות היה חוץ לעזרה – A szolgálatok [adagját] a szentélyudvaron kívül tartották, – לטול ממנו בני העירות, – hogy a városlakók vehessenek belőle, – וכל הצריכין להטהר – és mindenki más is, akinek meg kellett tisztulnia. [A megtisztulásra várók itt gyülekeztek, hogy elvégezzék rajtuk a rítust.] – וזה שבכהר המשחה – Az Olajfák hegyén [elhelyezett adaggal] – פהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה – a főpapok szentelték meg magukat az újabb vörös tehének [elégetésének szertartásához]. – וזה ששבחיל נתון למשמרת – A *chél* válaszfalánál [elhelyezett] adagot őrizetül helyezték – מגזרת הכתוב – szentírási rendelést követve, – ושנאמר – mint írva van: – והיתה לעדת בני ישראל למשמרת – „...és legyen ez Izráel fiainak községe számára őrizetül.”

למי נדה – ...mint tisztító (nidá) víz... [A *nidá* szó általában – mint például a menstruáló nő esetében is – a *nádád* elkülönülés szóból származik. Itt azonban a *d* a szó gyöke és a szórás szóval rokon. Így az értelme:] – למי הנדה – tisztító szórásra való víz, – כמו – [hasonló értelemben,] mint [a következő versben]: – וידו אבן בי – „...és köveket dobtak rám,” [4] – לידות את קרנות הגוים – [vagy:] „...hogy letörjék a népek szarvát,” [5] – לשון זריקה – [Tehát a *nidá* szó] értelme [itt] szórás.

...tisztálkodásra való (chátát) az. – לשון חטוי כפשוטו – [A „*chátát*” megtisztítást jelent egyszerű [szószerinti] jelentése szerint, [nem pedig „vétekáldozat”-ot]. – ולפי הלכותיו – A vele kapcsolatos törvények alapján azonban [láthatjuk, hogy mint „vétekáldozat” is használatos]. – קראה הכתוב חטאת – A Szentírás itt azért használja [ezt a kifejezést], [amely] vétekáldozat[ot is jelent], – לומר שהיא כקדשים – mert ezzel utal arra, hogy az [a vörös tehén] olyan akár az áldozati hús [„vétekáldozat”], – ולהאסר בהנאה – és ezért tilos abból hasznot [húzni].

– זהו פרושה לפי משמעה והלכותיה – Ez a háláchának és az értelemszerűségnek megfelelő magyarázata – ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן – Mose Hádársán rabbi kommentárjából pedig átvettem az aggádikus midrásnak megfelelő értelmezést. – וזהו – Ez a következő:

זאת חקת התורה אשר צוה יהוה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על. (במדבר יט, ב)

Ez a Tóra rendelete (chuká), amit az Örökkévaló megparancsolt, mondván: Szólj Izráel fiaihoz, hogy hozzanak neked egy tehenet, vöröset, teljeset, hibátlant, amelyen még nem volt járom.(4Mózes 19:2.)

קשם שיהם פרונו נומי – משלקהם – A sajátjukból. – ויקחו אליה – Ahogyan [korábban] adtak aranyfüggőket – לעגל – az

[arany]borjúért[6] – משלָהֶם – a sajátjukból, – וכִּפְרָה מִשְׁלָהֶם – úgy ezt is a sajátjukból hozzák, engesztelésül.

פָּרָה אֲדָמָה – ...tehenet, vöröset... – מִשָּׁל לִבְנֵי שִׁפְחָה – Ez összevethető a szolgálóleány gyermekének esetével, – אִי שִׁטְנָה פְּלִטִין שָׁל מֶלֶךְ – aki bepizskította a király palotáját. – אָמְרוּ – Azt mondták: – תָּבֵא אִמּוֹ וּתְקַנֵּה – „Jöjjön ide a gyermek anyja és takarítsa fel a piszkot.” – כָּךְ – Ugyanígy: – תָּבֵא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל – jöjjön a tehen és engeszteljen a borjúért.

אֲדָמָה – ...vörös... – עַל שֵׁם – Megfeleltetendő [annak, ami írva van:] [7] – אִם שִׁפְחָטָא קָרוּי – „Ha bűneitek olyanok is, mint a karmazsin...” – וַאֲדָיִמוּ כְּתוּלַע אָדוּם – A bűn úgy ábrázoltatik, mint [ami] vörös.

תְּמִימָה – ...hibátlan... – עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ תְּמִימִים – Megfeleltetendő az izraelitáknak, akik hibátlanok voltak, – וַנַּעֲשֵׂוּ בוּ בְעֵלֵי מוֹמִין – de aztán hibásakká váltak általa [az aranyborjú által]. – תָּבֵא זֶה – [De] majd jön ez [az áldozat], – וּתְכַפֵּר עֲלֵיהֶם –

és engesztelést hoz nekik, – וַיִּחְזְרוּ לְתַמּוּתָם – és így visszatérnek hibátlan-ságuk [állapotába].

כִּשֵׁם שִׁפְרָקוּ מֵעֲלֵיהֶם עַל – ...amelyen még nem volt járom. – לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל שֵׁמִים – Amiképpen ők is levetették magukról a mennyei jármot.

וַיִּתְּמָם אֶתְּהָ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מַחֲוֵץ לְמַחֲנֵה וְשַׁחֲטָה אֹתָהּ לְפָנָיו. (במדבר יט, ג)

És adjátok azt Elázárnak, a papnak, és vezessék ki a táboron kívül, és vágják le előtte. (4Mózes 19:3.)

...Elázárnak, a papnak... – כִּשֵׁם שֶׁנִּקְהָלוּ עַל אֶהֱרֹן שֶׁהוּא כֹהֵן – Amiképpen ők Áron, a pap köré gyűltek[8] – לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל – [és kényszerítették őt], hogy készítse el a borjút, [ugyanígy az engesztelés is a kohén által kell történjen]. – וּלְפִי שֶׁאֶהֱרֹן עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל – És mivel Áron készítette el a borjút, – לֹא נִתְּנָה לוֹ עֲבוּדָה זֶה עַל יָדוֹ – ezt a szolgálatot nem ő [maga] végezte el, – שֶׁאִין קַטְגוֹר נַעֲשֵׂה סַגְּוֹר – hiszen a vádló nem szerepelhet védőként. [Mivel részvétele a megtisztításban emlékeztetne erre a súlyos vétekre.]

וְשִׂרְף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עֲרָה וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פְּרִשָׁה יִשְׂרָף. (במדבר יט, ה)

És égessék el a tehenet a szeme előtt, a bőrét, a húsát s a vérét ganéjával együtt égessék el. (4Mózes 19:5.)

És égessék el a tehenet... – כִּשֵׁם שֶׁנִּשְׂרַף הָעֵגֶל – Amiképpen a borjút is elégették.[9]

וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֲרָז וְאֵזוֹב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שִׂרְפַת הַפָּרָה. (במדבר יט, ו)

És vegyen a pap cédrusfát, izsópot és karmazsint, és vesse a tehen égése közé. (4Mózes 19:6.)

שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין – ...**cédrusfát, izsópot és karmazsint...** – עֵץ אֶרֶז וְאֶזוֹב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת – הללו – Ez a három faj – כְּנֻגַד שְׁלֹשֶׁת אֲלֵפֵי אִישׁ – megfelel annak a háromezer férfinak, [10] – שֶׁנִּפְּלוּ בְּעֵגְלָה – akik elpusztultak a borjú miatt.
– A cédrus az összes fa közül a legmagasabb, – וְאֶרֶז הוּא הַגְּבוּהָ מִכָּל הָאֵילָנוֹת – az izsópedig a legalacsonyabb. – עֵץ קִימָן – Ez kifejezésre juttatja, – שֶׁהַגְּבוּהָ שֶׁנִּתְגַּאֲהָ וְחִטָּא – hogy a fennhéjázó, aki pökhendin vétkezett, – וְשֶׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ – meg kell, hogy alázkodjék, – אֶכָּאֵזוֹב וְתוֹלַעַת – akár az izsóped a pondró, [11] – וְיִתְכַפֵּר לוֹ – hogy engesztelést nyerjen.

וְאִסַּף אִישׁ טְהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה וְהַגִּיטִים מִחוּץ לַמִּחֲנֶה בְּמָקוֹם טְהוֹר, וְהֵיטָה לַעֲדוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נִדְּהָ חִטָּאת הוּא. (במדבר יט, ט)

És egy tiszta férfiú gyűjtse össze a tehénnek hamuját, és tegye le a táboron kívül tiszta helyre, és legyen ez Izráel fiainak községe számára őrizetül, mint tisztító víz, tisztálkodásra való az. (4Mózes 19:9.)

שְׁמֹר – ...**őrizetül...** – כְּמוֹ שֶׁפָּשַׁע הָעֵגֶל – Akár a borjúval való vétkezés, – לְמִשְׁמַרְתָּ וְאִין – amely nemzedékeken át megmarad – לְפָרְעוֹנוֹת – büntetésül, – לְדוֹרוֹת – hiszen nincs olyan számvetés, – שְׁאִין בָּהּ מִפְּקֻדַת הָעֵגֶל – amely ne foglalná magában a borjúval [való vétkezést], – שֶׁנִּצְאָמַר – mint írva van: – וּבַיּוֹם פְּקֻדֵי וּפְקֻדֹתַי וְגו' – „...amely napon majd számonkértem, számon veszem [akkor rajtok bűnüket]” [12]. – וְכַשֵּׁם שֶׁהָעֵגֶל מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בוֹ – És amiképpen a borjú is bemocskolt mindenkit, akinek része volt benne, [vagyis a vele való vétkezésben,] – כִּד פָּרָה מְטַמֵּאָה כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ – ugyanúgy a tehén is tisztátalanná tesz mindenkit, akinek része van benne [vagyis a belőle való tisztítóvíz elkészítésében]. – וְכַשֵּׁם שֶׁנִּטְהָרוּ בְּאֶפֶר – Amiképpen megtisztultak a hamvai által, – שֶׁנִּצְאָמַר – mint írva van: – וַיִּזְרַע עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְגו' – „...a víz színére szórta...,” [13] – כִּד וְלִקְחוּ לְטָמֵא – ugyanúgy „vesznek majd a tisztátalanná vált számára – מִעֵפֶר שֶׁרַפַּת הַחִטָּאת וְגו' – az elégetett vétekáldozat hamvaiból...” [14]

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִים צֶן בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ, וְנִתְמַת שָׁם מֵרִיבִים וְנִתְקַבַּר שָׁם. (במדבר כ, א)

És Izráel fiai, az egész község, érkeztek Cin sivatagába az első hónapban, és letelepedett a nép Kádésben; és meghalt ott Mirjám, és eltemették őt ott. (4Mózes 20:1.)

כָּל הָעֵדָה – ...**az egész község...** – עֵדָה הַשְּׁלֵמָה – A teljes közösség [senki sem hiányzott], – שֶׁכִּבְּרָ מֵתוֹ מִתֵּי מְדָבְרִים – mert azok, akiknek meg kellett halniuk a pusztaságban, már elpusztultak, – וְאֵלּוּ פָּרְשׁוּ לַחַיִּים – ezek pedig [már] az életre különítették el.

– **és meghalt ott Mirjám...** – לָמָּה נִסְמְכָה מִיַּתֵּת מֵרִיבִים – Miért áll a Mirjám haláláról szóló rész – לְפָרְשֵׁת פָּרָה אֲדָמָה – közvetlenül a vörös

sziklára”. – וַנִּזְדַּמֵּן לָהֶם אוֹתוֹ סֵלַע – [Ezek után pont] az a szikla került eléjük [amiről az Örökkévaló beszélt], – וַהֲכִהוּ – és arra ütöttek rá.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַל אַהֲרֹן יַעַן לֹא הֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, לְכֹן לֹא תִבְיֵאוּ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם. (במדבר כ, יב)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Mivel nem hittetek bennem, hogy megszenteljete engem Izrael fiainak szeme előtt, ezért nem vezethetitek be ezt a gyülekezetet arra a földre, melyet nekik adok. (4Mózes 20:12.)

Ezzel – גְּלֵה הַכְּתוּב – **...Mivel nem hittetek bennem...** – יַעַן לֹא הֵאֱמַנְתֶּם בִּי mutatja meg az Írás, – וְשֵׂא לִוְלֵי חֲטָא זֶה בְּלִבְד – hogy ha nem lett volna ez a bűnük, – בִּמְהֵרָה יָבִיאוּ אֶת הָאָרֶץ – bemehettek volna az Országba, – כַּדְּבַר יְהוָה – mint a sivatagi nemzedék bűne, – אֲשֶׁר עָלִיהֶם – akik azt a büntetést kapták, – וְשֵׂא לִוְלֵי חֲטָא זֶה בְּלִבְד – hogy nem mehetnek be az Országba, – כַּדְּבַר יְהוָה וְשֵׂא לִוְלֵי חֲטָא זֶה בְּלִבְד – ilyen volt Mózes és Áron bűne.

– וְהָיָה הַצֵּן וְיִשְׁחַט – [Nem világos, hogy miért kaptak ilyen súlyos büntetést azért, hogy ütötték a sziklát ahelyett, hogy beszéltek volna hozzá?] Hát [az amikor Mózes azt mondta:] „Vajon juhot és marhát vágjanak-e le...?” [22] – כִּשְׁמֵהּ מִזֶּה – nem súlyosabb [vétek volt ennél? És azért mégsem kapott büntetést Mózes, hiába nem bízott az Örökkévaló szavában]? – אֲלֵא לִפִּי שֶׁבִּסְתֵּר – Nem [volt az súlyosabb], mivel az titokban történt. – וְכֵן – [Így hát] megkímélte őt, – וְכֵן – ám itt, – וְכֵן – mivel egész Izrael szeme előtt történt, – וְכֵן – nem kímélhette meg, – וְכֵן – Isten nevének megszentelése miatt.

– וְשֵׂא לִוְלֵי חֲטָא זֶה בְּלִבְד – **..hogyan megszenteljete engem...** – לְהַקְדִּישְׁנִי [Hogyan kapcsolódik ez Isten nevének megszenteléséhez?] Mert ha szóltatok volna a sziklához – וְהוֹצִיא – és az adott volna [vizet], – וְהוֹצִיא – megszentelődtém volna a gyülekezet szeme előtt. – וְהוֹצִיא – Azt mondták volna: – מַה סֵּלַע זֶה – ha ez a szikla, – וְהוֹצִיא – és nincs szüksége semmire, – וְהוֹצִיא – megteszi Isten parancsát, – וְהוֹצִיא – nekünk annál inkább meg kell tennünk, [amit ő parancsol].

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקִּדְּשׁ אֵל מֶלֶךְ אֲדוֹם, כִּי אָמַר אַחִידָה יִשְׂרָאֵל אֶתְּהָ יְדַעְתָּ אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְּאֵתָנוּ. (במדבר כ, יד)

És küldött Mózes követeket Kádésból Edom királyához: Így szól testvéred, Izrael, te ismered mind a fáradsalmat, ami bennünket ért. (4Mózes 20:14.)

– אַחִידָה יִשְׂרָאֵל – **...testvéred, Izrael...** – מִיָּדָה לְהַזְכִּיר כִּי אֲחִידָה – Miért tartotta Mózes helyénvalónak, hogy itt testvéri kötelékről beszéljen? – אַחִידָה יִשְׂרָאֵל

לו – Valójában [Mózes] azt mondta neki (Edomnak): – אחים אנהנו – „[Hiszen] testvérek vagyunk mi, – בני אברהם – gyermekei Ábrahámnak, [23] – שְׁנֵאָמַר לוֹ – akinek megmondattott: [24] – כִּי גַר יִהְיֶה זְרָעָךָ – »...idegen lesz a te magzatod...« [ez az egyiptomi száműzetésre utal,] – ועל שְׁנֵינוּ – s mindkettőnk felelőssége – הִיָּה אוֹתוֹ הַחַיִּב לְפָרְעוֹ – eleget tenni ennek a kötelezettségnek.” [S mivel eleddig csak én róttam le tartozásomat, most rajtad a sor, hogy megtedd, ami tőled telik, segítve rajtam azzal, hogy átengedj az országodon.]

לְפִיכָךְ פָּרַשׁ אֲבִיכֶם – **...te ismered mind a fáradságot...** – אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל הַתְּלָאָה – Ezért vált el atyád a mi atyánktól, – שְׁנֵאָמַר – mint írva van: [25] – וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו – „És elment más országba, testvére Jákob elől.” – מִפְּנֵי הַשְּׂטֵר חֹב הַמַּטָּל עֲלֵיהֶם – A rájuk háruló kötelezettség miatt, – וְהִטִּילוּ עַל יַעֲקֹב – amelynek terhét Jákobra hagyta. [Mi felmentettünk a szenvedés alól azáltal, hogy magunkra vállaltuk a terhet. Engedj hát szabad átvonulást országodon.]

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי, פֶּן בַּחֲרַב אֲצִא לְקִרְאָתְךָ. (במדבר כ, יח)

És mondta neki Edom: Nem vonulsz át rajtam, különben fegyverrel megyek ki elébed. (4Mózes20:18.)

אַתָּם – **...különben fegyverrel megyek ki elébed.** – פֶּן בַּחֲרַב אֲצִא לְקִרְאָתְךָ – Azzal a hanggal büszkélkedsz – שֶׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם – amelyet ősatyádtól örököltél, – וְאוֹמְרִים – mondván: [26] – וַיִּשְׁמַע קִלְנוֹ – „És kiáltottunk az Örökkévalóhoz, és ő meghallotta szavunkat.” – וְאָנִי אֲצִא – az én ősatyám örökségével, [ami nem más, mint a fegyverem, miként írva van Ézsauról]: [27] – וְעַל חֶרְבְּךָ תִּחְיֶה – „Kardod után élsz.”

וְהִפְשֵׁט אֶת אֵהָרֹן אֶת בְּגָדָיו וְהַלְבִּישְׁתֶּם אֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ, וְאֵהָרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם. (במדבר כ, כו)

És vedd le Áronról ruháit és öltöztess fel azokba Elázárt, a fiát; és Áron térjen meg népéhez, és meghal ott. (4Mózes 20:26.)

– הַלְבִּישָׁהּ – A főpapi ruhába – אֶת בְּגָדֵי כֹהֵנָה גְדוּלָה – felöltöztette [Áront], – וְהִפְשִׁיטָם מֵעָלָיו – majd levette róla, – לְתֵתָם עַל בְּנוֹ בְּכַנְיֹו – hogy a jelenlétében fiára adhassa. – אָמַר לוֹ – Azt mondta neki (Áronnak): – הִכָּנס לַמְעָרָה – „Menj be a barlangba.” – וְהִכָּנס לַמְעָרָה – Ő bement. – רָאָה מִטָּה מְצֻעַת – Látott ott egy elkészített ágyat – וְנֹר דָּלוּק – és egy égő gyertyát. – אָמַר לוֹ – Azt mondta [Mózes]: – אָמַר לוֹ – „Feküdj fel az ágyra.” – וּפָשַׁט – „Nyújtsd ki a kezed.” – וּפָשַׁט – Ő felfeküdt rá. – וְכִינְיֹוּ – Becsukta. – וְכִינְיֹוּ – „Csukd be a szád.” – וְכִינְיֹוּ – „Hunyd le a szemed.” – מִיַּד חָמַד מִשָּׁה – Mózesben azon nyomban felhorgadt a vágy, – וְזֵהוּ שְׁנֵאָמַר לוֹ – Ezért mondta neki

וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאַלְהֵיִם וּבַמֶּשֶׁה לָמָּה הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לָמוֹת בַּמִּדְבָּר, כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנִפְשָׁנוּ קָצָה בַלְחֶם הַקָּלָקֶל. (במדבר כא, ה)

És beszélt a nép Isten és Mózes ellen: Minek hoztatok föl bennünket Egyiptomból, hogy meghaljunk a sivatagban? Mert nincs kenyér, és nincs itt víz, és lelkünk megundorodott ettől a romlott kenyértől. (4Mózes 21:5.)

הַקָּלָקֶל – השוו עבד לקונו – **...Isten és Mózes ellen...** – באלהים ובמשה – tekintették a szolgát Urával.

שְׂנִיָּהֶם שְׂוִים – **...Minek hoztatok föl bennünket...?** – לָמָּה הֵעֲלִיתָנוּ – Mindkettőjükhöz egyenlő mértékben [intézik a kérdést].

– Ez is – אף זה לשון קצור נפש ומאוס – **...és lelkünk megundorodott...** – וענשנו קצה – elviselhetetlenséget és csömört fejez ki. [Hasonlóan ahhoz ahogy az előző versben áll.] – אינקרייש"ט בלעז – *encreist* [undorodik, irtózik].

– Mivel a – לפי שהמן נבלע באיברים – **...ettől a romlott kenyértől.** – בלחם הקלקל – Kértaoheo קלקל – romlottnak nevezték azt. – אָמְרוּ – Azt mondták: – עתיד המן הזה שיתפח במעינו – „A manna majd felduzzad a beleinkben. – כלום יש ילוד אשה – Létezik-e olyan emberfia, – שִׁמְכָנִים וְאֵינוּ מוֹצִיא – aki magához venne [ételt] anélkül, hogy kiválasztaná [a szervezete]?”

וַיִּשְׁלַח יְהוָה בְּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשָׁכוּ אֶת הָעָם, וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל. (במדבר כא, ו)

És az Örökkévaló tüzes kígyókat bocsátott a nép közé, és ezek megmárták a népet; és sok nép elhalt Izráelből. (4Mózes 21:6.)

– Amelyek – שִׂשְׂרָפִים אֶת הָאָדָם – **...tüzes kígyókat...** – אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים – megégetik [marásukkal] az embert – בְּאָרֶס שְׂנִיָּהֶם – a méregfogukban található méreggel. [Ezért nevezik őket tüzes kígyók.]

– Jöjjön hát a – יבא נחש – **...és ezek megmárták a népet...** – וַיִּנְשָׁכוּ אֶת הָעָם – akire [annak idején] csapás méretett, mert gonoszul beszélt, [32] – וַיִּפְרַע מִמוֹצִיאֵי דָבָה – és büntesse meg azokat, akik gonoszul beszéltek [a mannáról]. – יבא נחש – Jöjjön hát a kígyó, – נִשְׁכָּל – aki számára mindenféle [étel] ugyanolyan [homok] ízű, [33] – וַיִּפְרַע מִכְּפוּיֵי טוֹבָה – és büntesse meg a hálátlanokat, – שִׁדְבָר אֶחָד מִשְׁתַּנָּה לָהֶם לְכַמָּה טַעְמִים – akik számára egyetlen dolog számos ízűvé változott át. [Aki a mannát fogyasztotta, olyan ízt érezhetett, amilyenre csak vágyott.]

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֲשׁ נְחָשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל הַנֶּסֶם, וְהָיָה אִם נִשְׁךְ הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהִבִּיט אֶל נַחֲשׁ הַנְּחָשֶׁת וְחָי. (במדבר כא, ט)

És Mózes készített egy rézkígyót, és rátette a póznára; és történt, hogyha egy kígyó megmárt valakit és ez rátekintett a rézkígyóra, és életben maradt. (4Mózes 21:9.)

נחש נחשת – ...egy rézkígyót... – לא נאמר לו לעשותו של נחשת – [Az Örökkévaló] nem mondta neki, hogy rézből készítse, – אלא אמר משה – מֹזֶסֶ וּשְׁמוֹ מֹשֶׁה – Mózés viszont azt mondta: – הקדוש ברוך הוא קוראו נחש – „Az Örökkévaló, „náchás”-nak [kígyónak] nevezte, – ואני אעשנו של נחשת – ezért „nöchóset”-ből [rézből] fogom elkészíteni.” – לשון נופל על לשון – mivel ez két egymáshoz jól illő kifejezés. [A dolgoknak adott bibliai nevek ezen dolgok lényegéről adnak képet. Így aztán az egyező vagy nagyon hasonló nevű dolgok bizonyára lényegi rokonságban állnak egymással.]

וְאִשָּׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עָר, וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב. (במדבר כא, טו)

És a völgyek kiömlését (vöesed hánöchálím), amely lejtősödik Ár helye felé, és támaszkodik Móáv határához. (4Mózés 21:15.)

וְאִשָּׁד הַנְּחָלִים – És a völgyek kiömlését... – Onkelosz a „sefech”-et [„kiömlés”] „esed”-nek fordítja. – A völgyek kiömlése [úgy értendő, hogy] – az emoriták vére ömlött ki ott, – שָׁהִיוּ נִחְבְּאִים שָׁם – miközben ott rejtőztek. – לפי שָׁהִיוּ הֶהָרִים – Mert magas sziklák voltak ott, – והנחל עמק וקצר – [köztük] egy mély és keskeny völgygel. [34] – וההרים סמוכים זה לזה – A sziklák [a völgy két oldalán] közel voltak egymáshoz, – אדם עומד על ההר מזה – egy ember, aki az egyik [sziklán] állt, – ומדבר עם חברו בָּהָר מִזֵּה – [könnyedén] beszélgethetett egy a másik [sziklán] álló barátjával, – והדרך עובר בתוך הנחל – és az út a völgy mélyén futott. – אמרו אמוריים – Az emoriták azt mondták: – כְּשִׁיכְנֹסוּ – „Amikor majd az izraeliták behatolnak a völgybe, – גִּצָּא מִן הַמְּעֻרוֹת שֶׁבְּהָרִים שֶׁלְמַעַלָּה מֵהֶם – hogy végigvonuljanak rajta, – וְנִהְיֶה כִּי יִשְׂרָאֵל לְתוֹךְ הַנְּחָל – kirontunk a fölénk magasodó sziklák üregeiből – וְנִהְיֶה כִּי יִשְׂרָאֵל לְעִבּוֹר – és megöljük őket nyilakkal és kőhajítókkal.” – והיו אותן הנקעים – Mármint azok a sziklaüregek a moabita oldal sziklafalában voltak, – וּבָהָר שֶׁל צִד אֲמֹרִיִּים הָיוּ – az emorita oldal szikláján pedig voltak, – כְּמִין קַרְנוֹת וְשֵׁדִים – az üregekkel szemben, – בולטין לחוץ – szarv- és emlőforma sziklanyúlványok. – כִּינֵן שָׁבְאוּ יִשְׂרָאֵל לְעִבּוֹר – Amikor az izraeliták megérkeztek, hogy átvonuljanak [a völgyön], – נִדְעָזַע הָהָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – az Erec Jisráel oldali [abban az időben még emorita oldali] hegy remegni kezdett, – אִכָּרְהָ – akár egy szolgáló, aki úrnője elé indul fogadni őt, – וְנִתְקַרַב לְצַד הָר שֶׁל מוֹאָב – és a moabita oldal sziklafala felé indult. – וְנִכְנְסוּ אֹתָן הַשָּׂדִים לְתוֹךְ אֹתָן נִקְעִים – A [szarv- és] emlő[forma kiszögelések] behatoltak az üregekbe – וְהָרְגוּם – és megölték őket [az emoritákat, akik az üregekben várakoztak]. – וְזֵהוּ – Ez [a jelentése annak, hogy] – אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עָר – „...amely lejtősödik Ár helye felé,” [Ár egy moabita város volt,] – שֶׁהָהָר נָטָה מִמְּקוֹמוֹ – mivel a hegy elhajolt helyéről – וְנִתְקַרַב לְצַד מוֹאָב – és elmozdult a moabita határ[hegy] felé, – וְנִדְבַק בּוֹ – és hozzá csatlakozott. – וְזֵהוּ – És ez [a jelentése annak, hogy] – וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב – „és támaszkodik Moáv határához.”

וּמִשָּׁם בְּאֶרֶז, הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶסְפֹּף אֶת הָעָם וְאַתְּנֶנָּה לָהֶם מַיִם. (במדבר כא, טז)

Onnan a kúthoz. Ez az a kút, amelyről szolt az Örökkévaló Mózésnek: Gyűjtsd össze a népet, hadd adjak nekik vizet. (4Mózés 21:16.)

וּמִשָּׁם בְּאֶרֶז – Onnan a kúthoz... – [Vagyis] onnan a kiömlés továbbvonult a kúthoz. – **כִּי־צִד** – Hogyan is volt ez? – **אָמַר הַקְּדוֹשׁ** – „Ki fogja tudósítani gyermekeimet ezekről a csodákról?” – **הַמֶּשֶׁל אֹמֵר** – A példázat szerint: [35] – **נָתַתְּ פֶת לְתִינוּק** – „Ha kenyeret adtál egy kisbabának, – **הוֹדִיעַ** – tudasd ezt az anyjával is”. – **לְאַחַר שָׁעָבְרוּ** – Miután [az izraeliták] átvonultak [a völgyön], – **הַהָרִים לָמְקוֹמָם** – a hegyek visszatértek [eredeti] helyükre, – **וְהַבְּאֵר יָרְדָה לְתוֹךְ הַנַּחַל** – a kút pedig alászállt a völgybe – **וְהֵעֵלְתָה מִשָּׁם** – és felhozta onnét – **דָּם הַהֲרוּגִים** – a meggyilkoltak véréét, – **וְזֵרוּעוֹת וְאֵיבָרִים** – karjait és [egyéb] tagjait, – **וּמוֹלִיכֶתָן סָבִיב הַמַּחֲנֶה** – és körbehordozta a tábor körül. – **וַיִּשְׂרָאֵל רָאוּ** – Az izraeliták látták ezt – **וַיִּשְׂרָה** – és dalra fakadtak.

וּמִבְּמוֹת הַגִּיָּא אֲשֶׁר בְּשֻׁדָּה מוֹאָב רֹאשׁ הַפְּסָגָה, וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיַּשִּׁימֹן. (במדבר כא, כ)

És a magaslatról a völgybe, amely Moáv földjén van, a Piszga csúcsánál, és letekint a sivatag felé. (4Mózés 21:20.)

És a magaslatról a völgybe, amely Moáv földjén van... – **מִי** – Mi – **כִּי שָׁם מָת מֹשֶׁה** –

vel ott meghalt Mózes, – **וְשָׁם בְּטֻלָּה הַבְּאֵר** – és a kút ott többé már nem volt [velük]. [36]

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָעַמֹּרִי לֵאמֹר. (במדבר כא, כא)

És követeket küldött Izráel Szichonhoz, az Emóri királyához, mondván: (4Mózés 21:21.)

És követeket küldött Izráel... – **מָשׁוֹל** – Mással – **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאכִים** – azonban – **תּוֹלָה הַשְּׁלִיחוֹת בְּמֹשֶׁה** – [a Szentírás] Mózesnek tulajdonítja a párbeszéd [kezdeményszerését], – **שִׁנְאָמַר** – mint írva van: [37] – **וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים** – **וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים מִקֶּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם** – „És követeket küldtem a keleti pusztaságból.” – **וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים מִקֶּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם** – **וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים מִקֶּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם** – „És küldött Mózes követeket Kádésból Edom királyához,” – **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאכִים אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגוֹ' – [39] – „Ekkor követeket küldött Izráel Edom királyához...”** – **הַכְּתוּבִים הִלְלוּ צָרִיכִים זֶה לְזֶה** – Ezek a passzusok kölcsönösen egymás által válnak érthetővé; – **זֶה נוֹעַל** – az egyik zár, míg a másik nyit [vagyis egymást egészítik ki]. – **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה** – és [Az tanítják,] hogy Mózes Izrael, – **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל** – **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל** – [hogy egy egységet] – **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל** – tanítva azt, – **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל** –

[1] 3. vers.

[2] Mózes tehenének hamvait megőrizték az Olajfák hegyén, hogy az eljövendő idők összes tehenét azzal szenteljék majd meg. Mózes tehenének emlékezete ezért örök.

[3] Lásd a 4Mózes 16:6-7-hez írt Rási-kommentárt.

[4] *Siralma* 3:53.

[5] *Zchárjá* 2:4.

[6] 2Mózes 13:3.

[7] *Jesájá* 1:18.

[8] 2Mózes 32:1-4.

[9] Mózes által. Amikor meglátta a bálványt, összetörte a törvénytáblákat, és elégette a borjút. (uo. 32:20.)

[10] Uo. 32:28.

[11] A „tolóát” (karmazsin) szó szerint „a pondró”-nak van fordítva. A karmazsint ugyanis bizonyos fajta magokból vonták ki, amelyek mindegyikében egy pondró volt (Rásinak a *Jesájá* 1:18-hoz írt kommentárjából).

[12] Azaz az aranyborjúval elkövetett bűnt. (2Mózes 32:34.)

[13] „És megragadta [Mózes] a borjúbálványt, amelyet alkottak és elégette a tűzben és megőrölte, míg finom porrá nem mállott, azután a víz színére szórta és megitta vele Izráel fiait.” (uo. 32:20.)

[14] 4Mózes 19:17.

[15] A vörös tehenet akkor hozatta Mózes, amikor a *Miskán* épült, vagyis a kivonulást követő második évben, Mirjám viszont a negyvenéves pusztai vándorlás végén halt meg.

[16] Noha ténylegesen nem áldozatként lett felajánlva, a *párá á dumá* „vétekáldozatnak” (uo.19:9.) tekintendő, amely engesztelést hoz, akár az áldozatok. S jóllehet ugyanígy az igazak sem tényleges áldozatok, mégis engesztelést hoznak, mintha azok lennének.

[17] Nem a halál angyala által. Erre az „ott”-ból lehet következtetni a hasonló kifejezésekből: „És meghalt ott Mózes... az Örökkévaló szája által” (5Mózes 34:5.).

[18] 4Mózes 33:38.

[19] Különböznél is kételkedett volna Mózes és Áron az Örökkévaló csodatévő képességében?

[20] Uo. 20:8.

[21] 2Mózes 17:6.

[22] 4Mózes 11:22.

[23] Ósatyánk, Jákob és fivére, Ézsau, az edomiták ósatyja, Ábrahám unokái voltak.

[24] 1Mózes 15:13..

[25] Uo. 36:6.

[26] 16. vers.

[27] 1Mózes 27:40.

[28] 5Mózes 32:50.

[29] Lásd: *uo.* 17:13.

[30] 4Mózes 13:29.

[31] 2. vers.

[32] Amikor rávette Évát, hogy egyen a tiltott gyümölcsből (1Mózes 3:1-5.).

[33] Lásd 1Mózes 3:14.

[34] Noha az Örökkévaló ellaposította a hegyeket és megemelte a völgyeket, hogy utat csináljon az izraeliták számára (Talmud, *Táánit* 9a.), ezt a területet mégis érintetlenül hagyta, hogy megbüntesse az emoritákat.

[35] Talmud, *Sábát* 10b.

[36] Ez jóval később történt, mint a sziklák csodája, amely a dalt ihlette. Mivel azonban dicsőítette a kutat a csoda feltárásában betöltött szerepéért, a Szentírás akkor már egyúttal bemutatja, milyen utat tett meg a kút addig, míg végül aztán elhagyta az izraelitákat.

[37] 5Mózes 2:26.

[38] 4Mózes 20:14.

[39] *Bírák* 11:17.

[40] 5Mózes 2:19.

[41] 4Mózes 13:31.

[42] 54b.